הלכה · משנה תורה · מפרשים · שער המלך · ספר זמנים

שער המלך על משנה תורה, הלכות תעניות

רבי יצחק נוניס בילמונטי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שער המלך על משנה תורה, הלכות תעניות

רבי יצחק נוניס בילמונטי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שער-המלך-על-משנה-תורה-הלכות-תעניות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה יד 4

פרק א

הלכה יד

שכח ואכל משלים תעניתו כו'. כתב הראב"ד ירוש' כשאמר יום זה אבל אמר יום סתם איבד תעניתו ועיין בה"ה ודע שמהירוש' הלזו הביאו הראשונים ראיה דמ"ש בפ"ק דתעניות די"ב אמר"י אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע הנ"מ כשקבל עליו יום סתם כו' והנה בפירוש דהאי שמעתתא נחלקו הראשונים יש מהם אומרים דכי אמרינן לוה אדם ופורע הנ"מ כשקבל עליו יום סתם דהיינו שנדר להתענות סך ימים ולא פי' ימים ידועים ואח"כ בירר להתענות יום ידוע בעד אחד מאותן הימים כו' אבל אם אמר בתחלת נדרו יום זה אינו לוה ופורע (וסמכו לה מהא דגרסינן בירושלמי נדר להתענות ושכח ואכל אבד תעניתו רב בשם רבנן אמרי ההוא דאמר יום סתם אבל אמר יום זה מתענה ומשלים) דמשמע להו דהיינו טעמא דיום סתם אבד תעניתו מפני שיכול להתענות יום אחר תחתיו דלוה ופורע אבל ביום זה דלא שייך לומר לוה ופורע מתענה ומשלים וכתב הרא"ש ז"ל שם דמגמרא דילן לא משמע הכי מדקאמר שמואל כלישנא קמא וכי נדר הוא דלא סגי דלא משלם צערא הוא דקביל עליה כו' והשתא אי אירי ביום זה ניחא דכי לא מצי אין זקוק לשלם דאי ביום סתם למה לא ישלם אי לא מצי השתא ליעבד ביומא אחרינא כשהוא בריא וחזק עכ"ד יע"ש והנה המתבאר מדבריו ז"ל שהוא סובר דלישנא קמא ולישנא בתרא בהא פליגי דלל"ק ס"ל לשמואל דאי לא מצי מצער נפשיה אינו חייב לשלם כלל כיון דיום זה קאמר והרי אבד תעניתו ואתא שמואל לאפלוגי ארב דאמר לוה ופורע וללישנא בתרא שמואל לא פליג אדרב אלא ס"ל נמי דצריך לפרוע אלא דקאמר שדין פשוט בעצמו דלא יהא אלא נדר מי לא מצי לשלומי כו' וכן מתבאר גם כן מדברי הר"ן ז"ל שם דבהא פליגי ושלא כדעת רש"י שכתב וז"ל לצעורי בעלמא אי מצי מצער נפשיה ואי לא לא יהא אלא ליומא אחרינא ע"כ הנה דעתו דשמואל לא פליג אדרב במאי דקאמר לוה ופורע ולפי דעתו ל"ק ול"ב בהא הוא דפליגי דלל"ק דוקא בקבלת תענית כגון דאמר הריני בתענית נדבה למחר הוא דאמרי' לוה ופורע אבל בנדר להתענות לא וכדקאמר וכי נדר הוא וללישנא בתרא אפילו בנדר להתענות דינא הכי ולפי דבריו ז"ל קשה דא"כ לל"ק מאי הוא אתקפתא דשמואל דקא' וכי נדר הוא כו' הא היא גופי' היינו מימרא דרב ואי כונתו להק' שדין זה פשיט' א"כ הי"ל לומר בהדיא פשיטא כדקא' בלישנא בתרא אלא משמע כפי' הרא"ש דשמואל לאפלוגי אדרב דאמר לוה ופורע הוא דאתא ועל קוטב זה נראה כונת הרא"ש במ"ש שם לקמן וז"ל הרי"ף ז"ל לא הביא ל"ק משום דאף לל"ק הלכתא כרב באיסורי ע"כ דכונתו לומר שהרי"ף ז"ל פסק כלישנא

בתרא דצריך לפרוע כדקאמר שמואל מי לא מצי משלם ואזיל ושלא כל"ק דאמר דא"צ לפרוע כלל ואהא קאמר דפסק כלישנא בתרא משום דאף לל"ק דס"ל לשמואל דא"צ לפרוע ופליג אדרב אפ"ה קי"ל כרב דאמר לוה ופורע דהלכתא כרב באיסורי. זה הנראה פשוט בכונת דבריו:

האמנם ראיתי למרן הב"י ז"ל דברים תמוהים בעיני שכתב בא"ח סי' תקס"ח על מ"ש הטור נדר להתענות ומצטער יכול ללותו וז"ל והרי"ף שלא הביא אלא לישנא בתרא נראה דאפילו בלי שום טענה ואונס יכול ללותו דלא יהי אלא נדר והאומר סלע זו לצדקה יכול ללותו בלי שום טענה ואונס ולשלומי ליומא אחרינא ועוד שהרא"ש כתב שהרי"ף לא הביא ל"ק כו' משמע לכאורה דלרב ברצונו הדבר תלוי אם רצה ללות לוה אע"פ שאין לו אונס כלל אלא שממ"ש הרא"ש פיר' ר"ח היכא דאיכא צערא לוה תעניתו ופורע ושמעינן האי סברא משמואל דאמר צערא קביל עליה אלמא דרב במצטער קאמר משמע דאפי' לרב לא שרי ללות אלא במצטער את"ד יע"ש ואתמהא שכונת הרא"ש מבואר כמו שכתבתי ולאו לענין דבעינן שום אונס קאי הרא"ש אלא לומר שחייב לפורעו משא"כ לל"ק דלשמואל אינו חייב לפורעו וזה שכתב הרא"ש ז"ל דאפי' לל"ק דהלכתא כרב דאמר לוה ופורע ולפי מה שהבין מרן ז"ל דלל"ק לא בעינן אונס כלל ומ"ש הרא"ש ז"ל דאפילו לל"ק הלכתא כרב באיסורי היינו לומר דרב סתמא קאמר לוה ופורע אפי' בלי שום אונס אם כן נמצאו דבריו סותרין למ"ש בראש דבריו משם ר"ח דלרב נמי בעי מצטער ולפחות הי"ל להרא"ש ז"ל לומר שהרי"ף ז"ל חולק על ר"ח ז"ל וס"ל דלרב לא בעינן מצטער ותו דאיך הפה יכולה לדבר דלרב לא בעינן מצטער ולשמואל בעי' דאם כן מאי האי דקא' שמואל וכי נדר קביל עליה דלא סגי כו' ומאי קו' הא רב הא אתא לאשמועינן דאפי' בלי שום אונס משרא שרי ואי אתא לאפלוגי עליה דרב הי"ל לשמואל לומר לא שנו אלא היכא דלא מצי לצער נפשיה כו' ולא לומר כהאי לישנא וכי נדר הוא כו' דמבואר הוא דאתא לאפלוגי ולהקל עליו ממ"ש רב ולא להחמיר ותו דכפי דבריו דללישנא בתרא לא בעי' אונס דומיא דנדר אם כן נמצא דס' ר"ח שכתב הרא"ש בראש דבריו היכא דאיכא צערא כו' ע"כ היינו משום דס"ל לר"ח דהלכה כלישנא קמא וכ"כ מרן בכ"מ פ"ד מהל' נדרים ואם כן כשהביא הרא"ש ז"ל דברי ר"ח ז"ל סמוך ונראה הי"ל להביא דברי הרי"ף ולומר אבל הרי"ף ז"ל לא הביא לישנא קמא ולא להפסיק בין הדבקים ולהביא דברי הרי"ף באחרונה כאלו הוא ענין בפני עצמו גם מה שהכריח דללישנא בתרא אפי' בלי שום אונס יכול ללותו מטעמא דלא יהי אלא נדר כו' לא זכיתי להבין דבריו דאי משום האי טעמא אמרינן ללישנא בתרא אפילו בלי שום אונס יכול

ללות דומיא דנדר כ"ש וק"ו דצריך לומר האי ללישנא קמא שהרי לל"ק קבלת תענית גריע מנדר כדקאמר וכי נדר הוא כו' וא"כ תקשי לן ללישנא קמא כיון דבנדר יכול לשלם אפילו בלי שום אונס כ"ש בקבלת תענית אלא ודאי דנדר שאני מהטעם שאכתוב בסמוך ולכן הנראה ברור דהא דר"ח לא תליא בפלוגתא דל"ק ול"ב דאפי' לל"ב נמי בעינן צערא ומה שהכריח מרן ז"ל ממ"ש שמואל לא יהי אלא נדר ונדר בלי שום אונס כלל יכול לשלומי ליומא אחרינא נראה דאין זה הכרח שהרי מ"ש האומר סלע זו לצדקה לוה ופורע היינו דוקא היכי דלא קיימי עניים התם אבל היכא דקיימי עניים לא וכנודע וא"כ ה"נ בנודר להתענות דומה להיכא דקיימי עניים שהרי הא קאי איהו והתחיל להתענות ובידו להתענות אלא דכל דאיכא צערא הוא דשרינן ליה משום צערא זה נראה לי פשוט בכונת דברי הרא"ש ז"ל גם מ"ש עוד מרן בסוף דבריו וז"ל ולענין הלכה כיון שרבינו והרא"ש ז"ל פסקו כלישנא קמא הכי נקטינן דבעינן מצטער דוקא לא ידעתי היכן מצא בדברי הרא"ש ז"ל דפסק כלישנא קמא ואי משום מה שהביא דברי ר"ח אדרבא ממה שהביא דברי הרי"ף ז"ל באחרונה ועשה לו סמוכות מטעמא דאף ללישנא קמא הלכתא כרב באיסורי משמע שדעתו כדעת הרי"ף ז"ל סוף דבר שדבריו צ"ע איך שיהיה באומר יום זה דעת הרא"ש והטור וסיעתיהו דאינו יכול ללות ודעת הראב"ד והרשב"א ז"ל הביאו הר"ן ז"ל וכן דעת הא"ז הובאו דבריו בהגהת אשירי שם דאפילו בנדר להתענות יום ידוע יכול ללותו וההיא דהירושלמי מיירי כשיש לו יום קבוע להתענות בכל שנה ושנה כגון יום שמת בו אביו וכיוצא דאז לכ"ע אינו יכול ללותו את"ד יע"ש: וראיתי להרב מחנה אפרים בה' שבועות סי' י"ד ובהלכ' נדרים סי' ט"ו שהקשה לסברא הלזו דאפי' ביום זה מצי ללותו מהא דתניא בפ"ק דתענית יחיד שקבל עליו להתענות בה"ב של כל השנה ופגע בהם י"ט הכתובים במג"ת אם נדרו קודם לגזרתינו ידחה נדרו את גזירתינו ואם גזרתינו קדמה לנדרו ידח' גזרתינו את נדרו והשתא ק' דאמאי ידחה נדרו את גזרתינו הלא יכול ללות וליפרוע וכ"ש הכא דהוי במקום מצוה ואין לומר דההיא מיירי בנדר גמור שהרי כתב הר"ן ז"ל שם דאיירי בקבלת התענית ואולם לדעת הסוברים דביום זה אינו יכול ללותו ניחא שפיר וכמובן אלו דבריו ז"ל ואנכי הרואה לא ידעתי איך אשתמיט מיניה מ"ש מרן הב"י ז"ל סימן הנז' וז"ל כתב הכלבו משם הראב"ד שאפי' באומר יום זה לוה ופורע ומיהו מי שקבל עליו להתענות בה"ב של כל השנה אינו לוה תעניתו לפי שלצער עצמו צער גדול נתכוון ע"כ ואם כן מעתה מה מקום להקשות מאותה ברייתא דבפ"ק דתענית דהתם ביחיד שקבל להתענות בה"ב של כל השנה מיירי כדקתני בהדיא ושוב ראיתי להרב תה"ד בסי' רע"ה שכתב דמי שקבל עליו להתענות בה"ב של כל השנה

נראה דדמיין ימים הללו כימים קבועים וכיום שמת בו אביו וכיוצא הואיל ובירר ימים הללו משאר ימי השבוע משום דיומי דרחמי אינון ולא מצי ללוותן וכתב עוד וז"ל וכן משמע מהא דגרסינן פרק קמא דתענית יחיד שקבל כו' אם גזרתנו קודמת לנדרו ידחה נדרו מפניהם ולא גרסינן דילוה ויפרע (הנה הרב ז"ל הביא סיפא דברייתא ונראה ודאי דאשגר' לישן הוא דמסיפא דברייתא אין ראיה דאימא ה"נ וה"ק ידחה גזרתינו את נדרו ויפרע אחר כך וכמו שכן הוא דעת התוס' ואף לדעת רש"י ז"ל שכתב אינו חייב לפרוע התם ה"ט דמעיקרא לא חל נדרו ביום זה כלל והילכך אינו צריך לפרוע אבל בעלמא ה"נ דמצי ללות אלא ודאי עיקר ראייתו מרישא דברייתא אם נדרו קודם לגזרתינו כו') אפס י"ל אם לא ירצה לפרוע עכ"ד יע"ש והדבר תמוה איך אשתמיט מהרב מח"א ז"ל ודרך אגב ראיתי להרב ט"ז סק"א שכתב על דברי רמ"א שהביא דברי הרב תה"ד הללו להלכה וז"ל ומ"ש דבה"ב מקרי יום זה ולא מהני הלואה נראה דהיינו דוקא כשרוצה להתענות יום אחר עבור יום ב' או ה' דאמרינן שהוא קבל להתענות דוקא ב' וה' שהם יומי דרחמי אבל אם רוצה להתענות ולהלוות מיום ב' זה אל יום ב' אחר דהיינו אחר שישלמו מספר ימי נדרו שקצב עליו שפיר מצי לעשות כן דהוי כמו יום סתם עכ"ד ויש לתמוה עליו דאם כן היכי מיתבא ליה להרב תה"ד ברייתא דיחיד שקבל עליו להתענות בה"ב הא אכתי תקשי ליה לפי דעתו אמאי ידחה נדרו את גזרתינו הא איתיה בתקנתא דילוה נדרו ליום ב' אחר אחר שישלימו ימי נדרו שקצב אם לא נאמר בדוחק דברייתא מיירי בנודר להתענות בה"ב של כל ימי חייו דמהשתא תו ליתיה בתשלומין וזה ודאי דוחק דברייתא יחיד שקבל להתענות בה"ב של כל ימות השנה כולה קתני ולא כל ימי חייו אלא ודאי דליתא ועל פי דברי הרב בעל תה"ד נראה שלזה היתה כונת הגהת אשירי ז"ל פ"ק דשבת שכתב וז"ל ונ"ל דיום זה דקאמר בירושלמי היינו שהיום גורם כגון שקבל להתענות יום שמת בו אביו כו' והשתא ל"ק ממסכ' תענית אי גרסינן התם שבשנה זו עכ"ד אשר דבריו ז"ל באו סתומים כספר החתום ולא אדע שכול תנא אהיכא קאי ואולם לפי דברי התה"ד ז"ל אפשר שכונתו היתה אברייתא הלזו דקתני יחיד שקבל להתענות דר"ל קו' התה"ד ז"ל דלמה זה קתני ברייתא דידחה נדרו ואמאי לא ילוה נדרו אהא תריץ יתיב דאי גרסינן שקבל להתענות בה"ב שבשנה זו ניחא דהו"ל יום קבוע דדוקא בה"ב קביל עליה שהם יומי דרחמי והנראה שכתב אי גרסי' התם כו' כלפי קצת גרסאות שהיו גורסין יחיד שקבל להתענות בה"ב גרידא דמהשתא יש במשמע שכל עיקר נדרו היתה להתענות שלשה תעניות כסדר הזה בה"ב ולא פי' באיזה שבוע ובאיזה שנה והתחיל להתענות ולהשלים נדרו בשני וחמישי שפגע בהם י"ט דמג"ת דודאי לגירסא זו הו"ל

כנודר להתענות יום סתם כיון שלא קבל אלא סתם אכתי מצי ללותן ולהתענות ג' תעניות הללו אחר עבור י"ט הכתובים במג"ת ואהא כתב דאי גרסינן התם שבשנה זו ניחא זה הנראה אצלי כונת הגהות אשירי ז"ל ואיך שיהי' ממ"ש מבואר דבנדר להתענות בה"ב של כל השנה כולה לא מצי ללוותן וכמ"ש הכלבו משם הראב"ד ז"ל והתה"ד ואולם מצאתי להריטב"א ז"ל בחידושיו שנראה חולק אסברא זו וס"ל דאפי' בכה"ג דמצי ללות וזה שכתב שם להכריח מ"ש בבריי' ידחה גזרתינו את נדרו דאינו חייב לפרוע אחר כך כלל ושלא כדעת התוס' שנסתפקו משום דאי מיירי דוקא בלוה ופורע אחר כך מאי רבותייהו די"ט הכתובים במג"ת הא בלא"ה מצי ללות וכדקאמר רב לוה ופורע א"ד יע"ש והשתא אי ס"ל כדעת התה"ד מאי קו' וכמובן ואולי שגרסתו היתה בברייתא יחיד שקבל להתענות בה"ב גרידה ולא היה גורס של כל השנה כולה דמהשתא הוה ליה כיום סתם וכמ"ש כנ"ל:

מעשה חושב (**רי**) והרי"ף שלא הביא כו'. יכול ללותו בלי שום טענה ואונס ולשלומי ליומא אחרינא. לא זכיתי להבין בעניי דברי מרן הב"י בזה דאיך אפשר לומר דאפי' בנדר גמור מותר ללות בלי אונס ומאי שנא מהאומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר דחייל עליו נזירות מעכשיו והיינו משום דחיישינן שמא ימות ואע"ג דלא נתכוין להיות נזיר מיד מדלא קיבל עליו נזירות בסתם וא"כ מכש"כ בנדר סכום תעניות מעכשיו. והא דמייתי ראיה מהאומר סלע זו לצדקה מאי ראי' היא התם דמותר ללותו היינו משום דאיכא שעבוד נכסי עלי' לפורעה ופשיטא נמי דהא דקאמר דיכול לשלומי ליומא אחרינא לאו דוקא לפורעו למחר קאמר דנימא בזה דה"ט משום דדוקא לזמן מרובה חיישינן לשמא ימות ולא לזמן מועט דז"א דבודאי דה"ה דליום אחר יכול לפרוע דמי לא עסקינן בעומד בכ"ט באדר והוא ממנין הימים שנדר להתענות ואם ילוה יום זה הרי לא יכול לפורעו עד אייר לכמה פוסקים דס"ל דגם אחר הפסח אין מתענין בניסן ושלשים יום ודאי מקרי זמן מרובה ועיין מ"ש הב"י ביו"ד סי' רכ"ח (ועיין מ"ש לעיל דף ע"ג ע"א על הגליון בד"ה בחידושי לנדרים (אות קע"ט) בביאור הא דלא אפטר מן העולם עד שאהי' נזיר ולפי דברינו שם היה מקום ליישב דברי הב"י אלו שבאו"ח סי' תקס"ח אבל באמת הב"י ס"ל דלזמן מרובה ודאי חיישינן לשמא ימות). ובתשובות הרדב"ז סי' י"ג כתב במי שנשבה והרשה לו השר שיום אחד בשנה יכול לקיים המצות שנצטוה עליהן איש ישראל דחייב לבחור לו היום הראשון שעומד בו ולא להרחיב הזמן עד יוה"כ ועיין בתשובת חכ"צ סימן ק"ו ואפי' באונס כל שנדר נדר גמור קשה הדבר לומר דמותר לו ללוות ובאמת ס"ל לרש"י ז"ל דדוקא בקבלת תענית לחוד דקיל הוא דמותר ללוות והיינו רק במקום צערא

אבל למימר דאפי' בנדר גמור ואפי' שלא באונס יהיה מותר לכתחילה ללוות ולשלם ואפי' לזמן מרובה הוא לכאורה נגד דברי הרא"ש עצמו בפ"ק דנדרים ונגד דברי עצמו ביו"ד סי' רכ"ח וע"ש ודו"ק:

(**ריא**) דאי מיירי דוקא בלוה ופורע אח"כ כו'. הא בלא"ה מצי ללות כו'. לכאורה ראי' זו תמוה דהא משום ימים טובים הכתובים במגילת תענית יכול ללוות אפי' בלי צערא ונראה מדברי הריטב"א אלו דס"ל כדעת הב"י דאפי' בלא שום טענה יכול ללוות ונמצא לפ"ז שהרי"ף ז"ל לאו יחיד הוא בזה דהא גם הריטב"א ז"ל ס"ל כוותי' וכמ"ש. ולפ"ז צ"ע במה דפסק דבעינן שיצטער והיינו משום דהרמב"ם והרא"ש ז"ל קאי בחד שיטה וס"ל כן והרי"ף יחיד הוא בזה דלפמ"ש לאו יחיד הוא: